

เปรียบเทียบทรรศนะเรื่องการติคของและความหลุดพ้น
ของนักปรัชญาเซนและนักปรัชญารวมสมัย

เมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับทรรศนะเรื่องการติคของและความหลุดพ้นของปรัชญาเซนมาแล้ว เราควรจะได้ศึกษาทรรศนะเรื่องการติคของและความหลุดพ้นของนักปรัชญารวมสมัย คือครูทั้ง ๕ และพุทธปรัชญาด้วย จะได้ทราบแนวคิดของนักปรัชญารวมสมัยที่ต่างลัทธิเพื่อจะได้นำมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งจะช่วยให้เห็นทรรศนะของเซนเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นส่วนพุทธปรัชญานั้นย่อมมีความสำคัญที่ควรจะต้องกล่าวถึงไว้เป็นพิเศษ เพราะได้เจริญรุ่งเรืองมารวมสมัยกับปรัชญาเซน นอกจากนี้พุทธศาสนายังแพร่หลายออกไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกอีกด้วย หลักสำคัญหรือหัวใจของศาสนาทั้งสองก็คือเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ก็เหมือนกัน แต่มีทรรศนะแตกต่างกันออกไป ในบทนี้จะกล่าวถึงทรรศนะเกี่ยวกับการติคของและความหลุดพ้นของครูทั้ง ๕ และพุทธปรัชญาโดยทั่วไปรวมทั้งเปรียบเทียบกับทรรศนะของปรัชญาเซนด้วย

๒.๑ ทรรศนะเรื่องการติคของและความหลุดพ้นของครูทั้ง ๕ ครูทั้ง 5

คือ ปุณณะ กัสสปะ, มัคขลิโคศล, อชิตะ เกสกะมพล, ปุกะระ กัจจายนะ, สมุชชัยเวฬุภุมมบุตร ยกถันนัครถชาฎยบุตร ซึ่งได้แก่มหาธีระ ศาสตราของศาสนาเซน

๑. ปุณณะ กัสสปะ เป็นผู้อาวุโสที่สุดในบรรดาครูทั้ง ๕ ตามทรรศนะของปุณณะไม่เชื่อในเรื่องของการติคของและความหลุดพ้น ไม่เชื่อในเรื่องของกรรม บุญหรือบาป ไม่มีความดีและความชั่วเพราะทรรศนะของเขาออกไปทางชะคานิยม (Fatalism)

^๑ Nalinaksha Dutt, Early Monistic Buddhism (Calcutta: Calcutta Oriental Press, 1960), p. 28.

คือเชื่อว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่มีเหตุปัจจัย พื้นฐานทางอภิปรัชญาของเขาถือว่าร่างกายเป็นตัวกระทำ (active) วิญญาณมิใช่ตัวกระทำจึงไม่มีผลกระทบต่อการทำงานของร่างกาย ไม่ว่าจะถี่หรือช้า ดังนั้นจึงไม่มีผลของบุญและบาป ในสามัญผลสูตรได้กล่าวถึงทรรณะของเขาไว้ดังนี้

. . . แมหากผู้ใดจะใช้จักรซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมีคโกลนสังหารเหล่าสัตว์ในรัฐพีนี้ให้เป็นลาน เป็นกองมังสะอันเดียวกัน บาบที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุยอมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา . . . ฯลฯ แมหากบุคคลจะไปยิงฉิ่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคาให้ของ ไซ้ให้ผู้อื่นให้ บุษบาเอง ไซ้ให้ผู้อื่นบุษบา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุยอมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา ค่ายการให้ทาน การทรมานอันทรีย การส้ารวมศีล การกล่าวคำส้าคัญ บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุยอมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา . . .

จะเห็นได้ว่าตามทรรณะของปุณณะ กัสสปะนั้น การที่บุคคลทำบาปไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา หรือทางใจ บุคคลผู้นั้นจะไม่ได้เชื่อว่าทำบาปและผู้ที่ทำบุญไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตามย่อมไม่ได้เชื่อว่าได้บุญ เพราะผลของบุญและบาปไม่มี กล่าวคือไม่เชื่อเรื่องผลแห่งกรรม จึงทำให้ทรรณะของเขาได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า อภิริยวาหะ^๑

ทรรณะของปุณณะ กัสสปะนั้น มองอีกแง่หนึ่งก็เป็นนิยัตินิยมธรรมชาติ (Natural Determinism)^๒ เพราะถือว่าทุกสิ่งถูกกำหนดโดยพลังธรรมชาติอย่างเคร่งครัด ทรรณะเช่นนี้เหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ที่ถือทรรณะเกี่ยวกับธรรมชาติที่มีสภาวะกำหนดไว้อย่างแน่นอน และเหมือนกับผู้นับไม่เชื่อในเรื่องศีลธรรม (Amoralists) วามิดีชั่ว เมื่อเป็นเช่นนั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเรื่องการศึกษาของและความหลุดพ้น เพราะในเมื่อทุกคนถูกกำหนดมาแล้ว จึงเปล่าประโยชน์ที่จะกล่าวถึงความพยายามในการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เพราะไม่มีใคร

^๑ สุต. ที. ส. ๘/๕๔/๕๕

^๒ Nalinaksha Dutt, Early Monistic Buddhism, p. 29.

^๓ วิจิตร เกิกวิสิษฐ์, "ปรัชญาเปรียบเทียบเบื้องต้น" (รายงานผลการวิจัยภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๖๖.

สามารถจะหลีกเลี่ยงสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดมาได้

๒. มักขลิโคสาล เป็นผู้ก่อตั้งสำนักอาชีวก ทรรศนะของมักขลิโคสาลจัดอยู่ในพวกชะตานิยมชนิดสุดโต่ง (Extreme) กล่าวคือไม่เชื่อเรื่องเหตุปัจจัยทุกสิ่งจะแปรปรวนไปอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการณ์กาลของโชคชะตา ทรรศนะดังกล่าวปรากฏในสามัญผลสูตรดังนี้

. . . ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมอง ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมบริสุทธิ์ ไม่มีการกระทำของตนเอง ไม่มีการกระทำของผู้อื่น ไม่มีการกระทำของบุรุษ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ ไม่มีความบากบั่นของบุรุษ สัตว์ทั้งปวง กูตะทั้งปวง ชีวะทั้งปวงล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร แปรไปตามเคราะห์ คือเคราะห์ร้าย ตามความประจวบ ตามความเป็นเอง ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอริชาติทั้งหก เท่านั้น กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรม ๑ กรรม กิ่ง ปฏิปทา ๖๒ อินทรกัป ๖๒ อริชาติ ๖ ปริสุทฺธิ ๘ อาชีวกะ ๔๘๐๐ ปริพาชก ๔๘๐๐ นาควาส ๔๘๐๐ อินทรีย์ ๒๐๐ นรก ๓๐๐ วิชชาตุ ๓๖ สันญฐิกรรม ๗ อลันญฐิกรรม ๗ นิคันฐิกรรม ๗ เทวคา ๗ มนุษย์ ๗ ปิศาจ ๗ สรร ๗ มหาบุรุษ ๗ บุรุษ ๗๐๐ เทวใหญ่ ๗ เทวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ จุลมหา กัป ๘,๐๐๐,๐๐๐ เหลลानิทพาลและบัณฑิตเรว็อนไปทองเที่ยวไป แล้วจักทำที่สุดทุกข์ไ้ความสมหวังว่าเราจักอบรมกรรมที่ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล หรือเราสัมปัติถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้ว จักทำให้สุดสิ้นควยศีล ควยพรต ควยตบะ หรือควยพรหมจรรย์นี้ไม่มีในพื้น สุขทุกข์ที่จะทำใหม่ที่สุดสุดไ้เหมือนดวงของให้หมคควยทะนาน ย่อมไม่มีในสังสารควยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเสื่อมหรือความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง พาลและบัณฑิตเรว็อน

อริชาติคือ กำเนิดทั้งหก ๑. กำเนิดค้ำ ๒. กำเนิดเขี้ยว ๓. กำเนิดแคง ๔. กำเนิดเหลือง ๕. กำเนิดขาว ๖. กำเนิดขาวจั๊ต

ห้องเที่ยวไป จักหาที่สุดทุกข์ได้เอง เหมือนกลุ่มควันที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมอกไปเอง^๑

จะเห็นได้ว่าทรรณะดังกล่าวของมัทซลิโคสาล จักอยู่ในพวกอเหตุกะ กล่าวคือ ปฏิเสธเรื่องเหตุปัจจัย ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่งของโชคชะตาที่จะบันดาลให้เป็นไป มิได้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ปรากฏการณ์ทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้วทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่มีความหมายที่จะกล่าวถึงเรื่องการคิดของและความหลุดพ้น เพราะความคิดความชั่ว บุญ - บาป ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ถูกกำหนดไว้แล้วทั้งสิ้น ความพยายามที่จะทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ยอมไร้ความหมาย

๓. อติตะ เกสกันพล เป็นพวกวัถถุณิยม เขาเชื่อว่าสิ่งที่มีอยู่จริงมี ๕ อย่าง คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และที่ว่าง (อากาศ) มนุษย์ประกอบขึ้นจากรธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อตายลงแต่ละส่วนที่ประกอบกันขึ้นก็จะกลับคืนไปสู่สภาพเดิมคือธาตุคืนกลับคืนไปเป็นดิน ธาตุน้ำกลับคืนไปเป็นน้ำ ธาตุลมกลับคืนไปเป็นลม ธาตุไฟกลับคืนไปเป็นไฟ ส่วนประสาทสัมผัสทั้งหลาย (อินทรีย์) ก็จะหายไปในที่ว่าง (อากาศ) การมีอยู่ของมนุษย์จึงสิ้นสุดลงที่เชิงตะกอน เมื่อตายก็ไม่มีอะไรเหลือ ทรรณะที่เชื่อว่าตายแล้วชาวฮินดูนี้เรียกว่า อุตเฉวาทะ "ไม่มีทั้งคุณธรรมและความชั่ว ไม่มีโลกหน้า"^๒

ทรรณะของอติตะ เกสกันพล คือการปฏิเสธโลกหน้าและชีวิตหลังตายและเป็นแบบสุดโต่ง (Extreme) คือสอนให้มนุษย์เสพยาสุขทุกอย่างของชีวิต ไม่ต้องไปทำความดีหรือทำความชั่ว เพราะผลแห่งความคิดความชั่วไม่มี ทุกสิ่งสิ้นสุดลงเมื่อตาย ทรรณะของเขาปรากฏในสามัญผลสูตรดังนี้

ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารคาบิคาไม่มี สัตว์ผู้เกิดผุดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งกระทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ่มด้วยปัญญาอัน ยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้แจ่มไม่มี ในโลกนี้ คนเรานี้เป็นแต่ประจุมมหากุศทั้ง ๔ เมื่อ ทำกาลกิริยา ธาตุคืนไปตามธาตุคืน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ

^๑ สุต. ที. ที., ๘/๘๕/๖๐-๖๑.

^๒ Malinaksha Dutt, Early Monistic Buddhism, p. 30.

ชาคฺคฺมไปคฺคามชาคฺคฺม อินทริยฺหฺงหลายยฺมเลือนลอยไปในอากาศ คนทฺงหลายมีเตียง
เป็นที่ ๕ จะหามเขาไป ร่างกายปรากฏอยู่แคป้าชา กลายเป็นกระดูก มีสีคฺจนก
พิราบ การเข่นสรวงมีเกาถานเป็นที่สุก ทานนี้คนเขลาบัญญัติไว้ คำของคนบางพวก
พูดว่ามีผล ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทฺงพาลทฺงบัณฑิต
ยอมขาดสูญหินาคีลัน เบื้องหน้า แต่ตายยอมไม่เกิด . . .

ตามทรรคนะของอชิตะ เกสกัมพล ดังกล่าวแสงงให้เห็นว่า เขาไม่ได้สนใจใน
เรื่องของการคิดขงและความหลุดพ้น เพราะเขาปฏิเสธโลกหน้าและชีวิตหลังตาย เมื่อ
ทุกสิ่งสิ้นสุกลงเมื่อตาย ก็ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะต้องแสวงหาคุณธรรมความดีทฺงหลาย ความ
สุขของมนุษย์ เกิดขึ้นเฉพาะหน้าและขึ้นอยู่กับวัตถุที่ตอบสนองความพึงพอใจเท่านั้น

๔. ปุทฺระ กัจจายนะ เป็นพทฺนียมกึ่งวัตถุนิยม ปุทฺระ กัจจายนะรับรองการ
มีอยู่อย่างนิรันดรของสภาวะทฺง ๗ จึงมีลักษณะเป็นสัสสควาทะ^๒ สภาวะทฺง ๗ ที่ปุทฺระ
กัจจายนะ ยืนยันว่ามีอยู่จริงนิรันดรไคแก่ กิน น้ำ ลม ไฟ สุข ทุกข์ และชิวะ
สภาวะทฺง ๗ นี้จะไม่สูญหายไปไหน ไม่เพิ่มขึ้นหรือลดลง มีลักษณะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง
ทรรคนะดังกล่าวปรากฏในสามัญผลสูตรดังนี้

สภาวะทฺง ๗ กองเหล่านีไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครนิรมิต
ไม่มีใครให้นิรมิต เป็นสภาพยั้งยืน ตั้งอยู่มั่นคงยอกฺภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงเสาระเนียด
สภาวะ ๗ กองเหล่านีไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจ
ให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน สภาวะ ๗ กองเป็นโฉน คือ
กองกิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชิวะเป็นที่ ๗ สภาวะ ๗ กองนี้
ไม่มีใครทำ . . . ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน
ผู้มาเองก็ดี ผู้ใช้ให้ชากก็ดี ผู้ไคยีนเองก็ดี ผู้กล่าวให้ไคยีนก็ดี ผู้เข้าใจความก็ดี
ผู้ทำให้เข้าใจความก็ดี ไม่มีในสภาวะ ๗ กองนั้น เพราะว่าบุคคลจะเอาศาสดรา

^๑ สุต. ที. สี., ๘/๘๖/๖๑.

^๒ Nalinaksha Dutt, Early Monistic Buddhism, p. 35.

อย่างคมชัดศรีษะกันไม่ ซื่อว่าใคร ๆ ปลงชีวิตใคร ๆ เป็นแต่ศาสตราสอกลงไปตามช่อง
แห่งสภาวะ ๗ กองเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าทรรณะของปฏุระ กัจจายณะ มีลักษณะคล้ายทฤษฎีอะตอมของ
ตะวันตก การเกิดขึ้นและการดับไปของสิ่งทั้งปวงเป็นเพียงปรากฏการณ์ของการรวมตัว
และการแยกตัวของสภาวะทั้ง ๗ กล่าวคือ ถ้ามันรวมตัวกันสิ่งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น และถ้า
มันแยกออกจากกัน สิ่งต่าง ๆ ก็ดับไป แต่สภาวะทั้ง ๗ ก็ยังคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อ
สภาวะทั้ง ๗ มารวมกันอย่างถูกส่วนจะทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตขึ้น มนุษย์เกิดจากการรวมตัวกัน
อย่างถูกส่วนของสภาวะทั้ง ๗ แต่ทรรณะของปฏุระ กัจจายณะนั้นแตกต่างกับทฤษฎีอะตอม
ของตะวันตกตรงที่ถือว่า สุขและทุกข์ก็มีลักษณะเป็นธาตุเช่นเดียวกับ ดิน น้ำ ลม ไฟ
และเป็นสภาวะที่มีอยู่ในวัฏจักร ดังนั้นสุข ทุกข์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้ หรือ
ขจัดให้หมดไปได้ ดังนั้นความคิดที่จะแสวงหาความหลุดพ้น (โมกษะ) จึงไม่มีในปรัชญา
ของปฏุระ กัจจายณะ เมื่อโมกษะไม่มี การปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะจึงพลอยไม่มีไปด้วย
สิ่งที่มนุษย์ควรปฏิบัติก็คือการแสวงหาความสุขสำราญตนเองไปวันหนึ่ง ๆ อีกประการหนึ่ง
ชีวิตะในทรรณะของปฏุระก็มีลักษณะเป็นธาตุ มิได้เป็นจิตหรือวิญญาณเหมือนชีวิตะในปรัชญา
เช่น เมื่อเป็นเช่นนั้น ความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมจึงไม่มี การทำก็ไม่ถือเป็นบาป เพราะ
เป็นแต่เพียงปรากฏการณ์ทางวัตถุเท่านั้น "เมื่ออรุษาใช้คาบอันคมกริบ มันก็ระบุดคนออกเป็น
สองเสียง กระนั้นเขาก็มิได้ชื่อว่าชั่วอยู่ใด เพียงแต่คาบไถผ่านไปตามช่องแห่งสภาวะ
ทั้ง ๗ เท่านั้น"^๒

๕. สัจนิยม เวลัญญบุตร ทรรณะของสัจนิยมมีลักษณะเป็นวิมตินิยม (Scepticism)

เพราะไม่ยืนยันทรรณะใดทรรณะหนึ่งให้แน่นอนตายตัวลงไป โดยเฉพาะทรรณะ
เกี่ยวกับอันติมัจจะ (Ultimate Reality) ตามทรรณะของสัจนิยม ความเชื่อเกี่ยวกับ
ชีวิตหลังตาย ศีลธรรมและความหลุดพ้น เป็นเรื่องที่ยังสงสัยไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควร

^๑ สุต. ที. ที. ๑. ๘/๘๓/๖๓.

^๒

เชื่อก็คือ ในสามัญผลสูตรสมัยโยคีเสกขพรรณะของกษัตริย์พระเจ้าอชาตศัตรู เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูถามปัญหาประเภทอภิปริชญา เช่น โลกนี้มีอยู่หรือ สัตว์มีอยู่หรือ ผลวิบากแห่งกรรมดี กรรมชั่วมีอยู่หรือ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายเกิดอีกหรือไม่ สมุชชัยโคตมปัญหาเหล่านี้ว่า "ถ้าอตมภาพมีความเห็นว่ามีก็จะพึงพูดว่ามี ความเห็นของอตมภาพว่าอย่างนั้นก็มี อย่างนั้นก็มี อย่างอื่นก็มี ไม่ใช่ก็มี มิใช่ไม่มีก็มี . . ."

ลักษณะการตอบปัญหาของสมุชชัยมีลักษณะอย่างที่พุทธศาสนาเรียกว่า อมราวาปิเซ (Eel - Wiggler) คือมีวาหะชักสาย (คืนไม่ตายตัวจับไถ่ยาก) เหมือนปลาไหล เมื่อพิจารณาการตอบปัญหาของสมุชชัยแล้วจะเห็นว่าไม่มีความแน่ใจในชีวิตหลังตายและโลกหน้า ดังนั้นเรื่องของศีลธรรม ความดีความชั่ว ตลอดจนการปฏิบัติให้บรรลุซึ่งความหลุดพ้นย่อมไร้ความหมาย

๒.๒ พรรณะเรื่องการศึกษาของความหลุดพ้นของพุทธศาสนา

พรรณะของพุทธศาสนานั้นเชื่อในเรื่องของบุญและบาป ดังจะเห็นได้จากหลักทั่วไปของพุทธศาสนาที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ไก่กล่าวไว้ว่า

๑. สัพพปาปัสส อกรรม การไม่ทำความชั่วทั้งปวง
๒. กุสลสูปัสสมทา การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม
๓. สจฺจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องใส^๒

เนื่องจากว่าการทำความดีย่อมก่อให้เกิดบุญ ส่วนการทำชั่ว จะก่อให้เกิดบาป ทั้งการทำความดีและความชั่วนี้เองเรียกว่ากรรม ซึ่งถือว่าเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผลแห่งกรรม เรียกว่าวิบากหรือนามรูป ซึ่งก็คืออัตตา (ตัวตน) ในความรู้สึกของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้นและยังมีวิชชาอยู่ และการยึดมั่นในอัตตา (ตัวตน) นี้เอง

^๑ สุต. ที. สී., ๘/๘๘/๖๕

^๒ พระราชวรมณี (ประยูรช ปรยูชโค), พุทธธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๖๑.

ทำให้เกิดการติดของเวียนเกิดเวียนดับไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า สังสารวัฏ^๑ ผู้ที่ติดของเหล่านี้จะบรรลุถึงความหลุดพ้นได้ก็ต่อพ้นจากความมีกิเลส ซึ่งเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดความติดของ โดยปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เรียกว่า อริยอัษฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ ๘ ประการ) ซึ่งเริ่มที่ความประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ก่อน แล้วจึง ประณีตขึ้นมาถึงการฝึกอบรมจิต (สมาธิ) จนถึงระดับสุดท้ายคือ ทำปัญญาให้แตกฉานพ้นจาก อวิชชา ตัณหา และอุปาทานได้ ระบบการฝึกอบรมแบบนี้เรียกว่า ไตรสิกขา^๒ เมื่อพ้น จากอวิชชา ตัณหา และอุปาทานได้ ก็ถึงสภาวะความหลุดพ้น เรียกว่านิพพาน ซึ่งแปลว่าธรรมชาติที่ดับหรือธรรมชาติที่ออกจากตัณหาเครื่องร้อยรัด^๓

จึงกล่าวได้ว่า ทัศนะของพุทธศาสนานั้นเชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่^๑ เชื่อในเรื่องของบุญและบาป ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันในเรื่องของการกระทำ (กรรม) ดี และการกระทำ (กรรม) ชั่ว การทำความดีหรือกุศลกรรม (บุญ) ย่อมจะให้ผลเป็น ความสุข ความรุ่งเรืองส่วนการทำความชั่วจะให้ผลเป็นความทุกข์ ความเศร้าหมอง แต่อย่างไรก็ตามทั้งการทำความดีและความชัวยังถือว่าเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลของ กรรม (วิบาก) อยู่ นั่นเอง วิบากจะเป็นตัวกำหนดนามรูปหรือตัวตนในความรู้สึกใหม่ เมื่อ นามรูปเก่าดับสลายไปแล้ว วนเวียนเกิด - ดับไปเรื่อยไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งจะหลุดพ้นจากสภาพ นี้ได้ก็ต่อปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ จนถึงขั้นสูงสุด บรรลุเป็นพระอรหันต์ การกระทำต่าง ๆ ของพระอรหันต์ขณะที่ยังมีชีวิตไม่ถือว่าเป็นกรรม แต่เรียกว่าเป็นกิริยา เพราะเป็นการ กระทำที่พ้นจากความยึดมั่นในตัวตนย่อมปราศจากวิบากอีกต่อไป เมื่อนามรูปของพระอรหันต์ ดับก็จะไม่มีนามรูปใหม่เกิดอีก เป็นสภาพของการหลุดพ้นซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุด

^๑ หลวงปริญญาโยควิบูลย์, คนเราตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๘.

^๒ พระราชวรมณี (ประยูรช ชาญโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๖๐.

^๓ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, หลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๖๒.

๒.๒.๑ การติคข์องคามทรศณะของพุทธศาสนา

เนื่องจากคติของพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นั้นกล่าวว่า ตัวคนที่เรายึดมั่นว่าเป็นตัวเรานั้น แท้จริงก็เป็นแค่เพียงที่ประชุมความรูสึกที่เรียกว่า นามรูป คือ รวม นาม (จิต) กับกาย ซึ่งนามรูปนี้เกิดมตที่เกิดมาจาก วิบาก ซึ่งเป็นผลของการกระทำ (กรรม) ส่วนกรรมนั้นเกิดจากกิเลส ซึ่งกล่าวไว้ว่ามี ๓ ประการคือ อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน กิเลสทั้ง ๓ นี้เป็นต้นเหตุที่ทำให้คนเรากกระทำกรรมขึ้นทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ผลของกรรมหรือวิบากก็จะเป็นตัวกำหนดให้เกิดนามรูปใหม่ เมื่อตายแล้ว (นามรูปเก่าดับ) วนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อย การที่นามรูปเก่าดับแล้วไปเกิดเป็นนามรูปใหม่ต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุดอันเป็นผลจากวิบากนี้ รวมทั้งยังหานามรูปแรกเบื้องต้นไม่ไค้นก็คือ การติคข์องนั้นเอง

กิเลส ๓ ประการดังกล่าวมี

๑. อวิชชา คือความไม่รู้ในอริยสัจ ๔ ไม่รู้ปฏิจสมุปปเท ไม่รู้ความเป็นจริงในสังสารวัฏ

อริยสัจ ๔ คือ

ทุกข์ ไค้แก่ ซาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอื่นไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากของรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง

ทุกขสมุทัย (สมุทัย) คือเหตุเกิดแห่งทุกข์

ทุกขนิโรธ (นิโรธ) คือความดับทุกข์

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (มรรค) ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์มีองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ^๒

ส่วนปฏิจสมุปบาทและสังสารวัฏ คือ การเวียนเกิดเวียนดับโดยอาศัยปัจจัยเป็นเหตุเป็นผลติดต่อกันเป็นสายเรื่อยไปประคุดสายโซ่ไม่มีที่สิ้นสุด โดยปราศจากอาตมัน^๓

^๑ หลวงปริญญาโยควิบูลย์, คนเรากายแล้วเกิดอีกหรือไม่, หน้า ๕๕.

^๒ พระราชวรมนูณี (ประยูทธ ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

^๓ หลวงปริญญาโยควิบูลย์, คนเรากายแล้วเกิดอีกหรือไม่, หน้า ๘.

๒. คัดหมา คือ ความกระหายกินรณ แบ่งเป็น ๓ ประการคือ
 กามคัดหมา คัดหมาในกาม คือความอยากได้ในวัตถุกามอันยังไม่ได้และความหมก
 มุ่นในวัตถุกามอันได้แล้ว เช่นสิ่งที่สวยงาม คนตรีที่ไพเราะ สิ่งที่หอม อาหารอร่อย
 ภาวคัดหมา คัดหมาในภพ คือความอยากเป็นอยู่ในภพที่เกิดด้วยอำนาจความอาลัย
 และความอยากเกิดในภพที่ปรารถนาต่อไป รวมทั้งความอยากเป็นนั่นเป็นนี่
 วิภวคัดหมา คือความอยากไม่เป็นอยู่ในภพที่เกิด คือความอยากตายเสีย ค่าย
 อำนาจความเบื่อหน่ายและความคับแค้นไม่เกิดในภพนั้น ๆ อีก รวมทั้งความไม่อยากเป็นนั่น
 เป็นนี่^๑

๓. อุปาทาน คือ การถือมั่นแบ่งเป็น ๔ คือ กามุปาทาน - ทิฏฐุปาทาน และ
 สีสัพพุปาทาน ^๒ **อิตถวาหุอุปาทาน**

กามุปาทาน คือการถือมั่นวัตถุกามด้วยอำนาจกามคัดหมาหมกมุ่นอยู่เวลานั้นของเรา
 จนเป็นเหตุอิสสาหรือหึง

ทิฏฐุปาทาน คือการถือมั่นความเห็นผิดด้วยอำนาจจนเป็นเหตุเถียงกัน ทะเลาะกัน
 สีสัพพุปาทาน คือถือมั่นศีลพรต คือธรรมเนียมที่เคยประพฤติมาจนชินด้วยอำนาจ
 ความเชื่อวาทัง จนเป็นเหตุหัวข้องมงาย

อิตถวาหุอุปาทาน ถือมั่นวาทะวาตนะ คือถือเอาถือเอาด้วยอำนาจมานะจนเป็น
 เหตุถืออวด

จากกิเลสทั้ง ๓ นี้ จะก่อให้เกิดการกระทำหรือกรรมขึ้น ทั้งทางใจ (มโนกรรม)
 ทางวาจา (วจีกรรม) และทางกาย (กายกรรม) ทั้งมโนกรรม วจีกรรม และกาย
 กรรม ยังแบ่งเป็นฝ่ายดีและฝ่ายชั่วคือ

๑. กุศลกรรม (กรรมดีหรือบุญ) คือการกระทำที่ดีให้ผล (วิบาก) เป็นความ
 สุข ความรุ่งเรือง และจะเป็นตัวกำหนดชาติใหม่ ภพใหม่ที่ดี เมื่อนามรูปเก่าดับแล้ว

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒
 (หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท) (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย,
 ๒๕๑๘), หน้า ๑๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

การกระทำฝ่ายดีนั้นเป็น

- ๑.๑ กามาวจรกุศล คือบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่างมี
  ๑. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
  ๒. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
  ๓. ภวานามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภavana
  ๔. อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการถ่อมตนต่อผู้ใหญ่
  ๕. เวชยาวิจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชววยในกิจที่ชอบ
  ๖. บัณฑิตทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
  ๗. บัณฑิตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
  ๘. ชัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
  ๙. ชัมมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
  ๑๐. ทิฏฐชุกรม การทำความเห็นตรง

ผลของการปฏิบัติกามาวจรกุศล จะช่วยให้เกิดความสุข ความรุ่งเรือง เมื่อตายไปก็จะได้ไปเกิดในภพใหม่ที่ดีกว่าเดิม เช่นถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ รูปสมบัติ และทรัพย์สมบัติ หรืออาจจะไปเกิดในสวรรค์ชั้น ๒^๒

๑.๒ รูปาวจรกุศล เป็นกุศลที่นำทองเที่ยวไปในรูปภพ ได้แก่การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน เจริญรูปฌาน ๕ ตามนัยแห่งพระอภิธรรมหรือรูปฌาน ๔ ตามนัยแห่งพระสูตร ซึ่งจะนำไปปฏิสนธิในรูปภพ ๑๖ ชั้น^๓

๑.๓ อรูปาวจรกุศล เป็นกุศลกรรมที่นำไปทองเที่ยวไปในอรูปภพ ได้แก่การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน เจริญอรูปฌาน ๔ ซึ่งจะนำไปปฏิสนธิในอรูปภพ ๔

๑.๔ โลกุตตรกุศล เป็นกุศลที่จะให้ผลเป็นโลกุตตรวิบากเป็นไปเพื่อสิ้นกรรมข้ามพ้นจากภพ โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นวิถีนำไปสู่ความหลุดพ้น (นิพพาน) ได้

^๑ หลวงอรรถโยธินปริชา, อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๑.

^๒ มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธัมมัตถสังคหชาติ และอภิธัมมัตถวินิฎฐิกา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๒/๒๕๑๔), หน้า ๒๑๑-๒๑๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

๒. อุกุศลกรรม (กรรมชั่วหรือบาป) เป็นการกระทำชั่วที่จะไคยลกรรม (วิบาก) เป็นความทุกข์ ความเศร้าหมอง และจะนำไปปฏิสนธิในอบาย ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย กิรีจณาน

ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมดังกล่าวเป็นคำทำให้เกิดวิบากหรือนามรูปใหม่ขึ้นต่อไป ควบเหตุนี้เมื่อนามรูปเก่าดับก็จะเกิดเป็นนามรูปใหม่ คิคต่อกันไปอย่างไรู้จักจบสิ้น เวียน เกิดเวียนดับไม่มีที่สิ้นสุด ยกเว้นแต่โลกุตตรกุศลเท่านั้น ที่จะให้ผลเป็นโลกุตตรวิบากคือ ความหลุดพ้นได้ ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมอาจจำแนกออกไปตามผลของกรรมได้ดังนี้ คือ

๑. กรรมที่ให้ผลตามกิจ
๒. กรรมที่ให้ผลตามลำดับ (หนักเบา)
๓. กรรมที่ให้ผลตามกาล (เวลา)
๑. กรรมที่ให้ผลตามกิจ
  - ๑.๑ ชนกกรรม เป็นกรรมที่นำไปเกิด มีทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม
  - ๑.๒ อุปัตถัมภกกรรม เป็นกรรมที่สนับสนุนชนกกรรม
  - ๑.๓ อุปปีฬกกรรม เป็นกรรมเบียดเบียนหรือบีบคั้น
  - ๑.๔ อุปฆาตกกรรม เป็นกรรมตัดรอนการให้ผลของชนกกรรมและอุปัตถัมภกกรรม

ภกกรรม

๒. กรรมที่ให้ผลตามลำดับ (หนักเบา)

๒.๑ ครุกรรม เป็นกรรมหนักที่จะให้ผลก่อนกรรมอื่นมีทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล ครุกรรมฝ่ายกุศล คือ รูปาวจรกุศล ๔ และรูปาวจรกุศล ๔ ส่วนครุกรรมฝ่ายอกุศล คือ

- ก. ปิตุฆาต ฆาปิตา
- ข. มาตุฆาต ฆามารคา
- ค. อรหันตฆาต ฆาพระอรหันต์
- ง. โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธรเจ้าจนห้อพระโลหิต
- จ. สังฆเภท ทำลายสงฆ์ให้เกิดแตกกัน

๑. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑-๒๒๒.

๒.๒ พหุกรรมหรืออาจินกรรม (อาจินกรรม) เป็นกรรมที่กระทำบ่อย ๆ ทำเอาไว้มาก เป็นกรรมที่มีกำลังแรงมากกว่ากรรม ถ้าไม่มีกรรม อาจินกรรม จะให้ผลก่อนกรรมอื่น ๆ ทั้งหมด

๒.๓ อาสันนกรรม คือกรรมจวนเจียนหรือใกล้ชด เป็นกรรมที่สำคัญที่สุด ต่อการเกิดใหม่ จึงเรียกได้ว่าเป็นชนกรรมนั่นเอง แต่พิจารณากันคนละแง่

๒.๔ กตัตตากรรม กรรมลักแต่ว่ากระทำ คือ " ทำไปโดยปราศจาก เจตนา เป็นกรรมที่ให้ผลหลังกรรมอื่น ๆ ทั้งหมด "

๓. กรรมที่ให้ผลตามกาล (เวลา)

๓.๑ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม " กรรมที่ให้ผลในภพนี้ ถ้าไม่ได้อะไรให้ผลในปัจจุบัน จะยกเลิกไม่ให้ผลอีกต่อไป "

๓.๒ อุปัชชเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า แต่ถ้า ยังไม่ให้ผลในชาตินั้น จะกลายเป็นอโหสิกรรม

๓.๓ อปราปรเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในภพสืบ ๆ ไป ถ้ายังไม่ให้ผล ในชาตินั้น จะยังคงอยู่เพื่อรอให้ผลก่อน จะไม่มีวันเป็นอโหสิกรรม

๓.๔ อโหสิกรรม คือกรรมที่ให้ผลสำเร็จแล้ว ซึ่งอาจเป็นกรรมที่ไม่มีโอกาส ให้ผลในชาตินั้น แล้วเลิกให้ผลต่อไป หรืออาจเป็นกรรมที่ให้ผลแล้ว เลิกไป

๒.๒.๒ ความหลุดพ้นและการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความหลุดพ้น

ความหลุดพ้นตามทรรศนะของพุทธศาสนาเรียกว่านิพพาน ซึ่งแปลว่าความ คับสนิทแห่งทุกข์ หมายความว่า เป็นความสุขสูงสุด ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถจะรู้จักความสุข ในสภาพนิพพานได้ถ้าไม่ได้ประสบด้วยตนเอง แม้จะอาศัยคำบอกเล่าของผู้อื่นว่าเป็นเช่นไร

๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒, หน้า ๑๒๕.

๒ เรื่องเดียวกัน.

๓ หลวงปริญญาโยคีวิมลย์, คนเราตายแล้วเกิดอีกหรือไม่, หน้า ๑๑๗.

ก็ไม่สามารถเข้าใจได้ เพราะต้องประสบด้วยตนเองจึงจะเข้าใจ ส่วนผู้ที่ยังคิดข้องเวียนวายเป็นเหตุอยู่ในสังสารวัฏ ย่อมรู้จักทั้งสุขและทุกข์ สุขที่พบก็มีโชควาสนาสุขที่แท้จริง เพราะเป็นความสุขที่อิงวัตถุ คือเป็นความสุขที่เกิดจากผัสสะทั้ง ๕ คือความสุขที่ได้จากกลิ่นหอม เห็นของสวยงาม ไฉนคนครีที่ไพเราะ หรือได้สัมผัสสิ่งให้อ่อนนุ่ม มีโชเป็นความสุขในตัวเอง ส่วนความสุขที่เกิดจากได้บรรลุนิพพานหรือสภาวะนิพพานเป็นความสุขที่แท้จริง บุคคลใดก็ตามที่บรรลุนิพพานย่อมไม่ต้องมาเกิดใหม่อีก

การปฏิบัติเพื่อให้ถึงความหลุดพ้น คือการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งหมายความว่า ทางมีองค์ ๘ เป็นวิถีที่จะให้บรรลุค่าเนินไปสู่ที่สุดแห่งทุกข์ซึ่งเป็นที่ ๆ สาธุชนปรารถนายิ่งนัก อริยมรรคมีองค์ ๘ มีดังต่อไปนี้

๑. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View หรือ Right Understanding)
๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought)
๓. สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech)
๔. สัมมากัมมัฏฐะ การกระทำชอบ (Right Action)
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood)
๖. สัมมาวายามะ พยายามชอบ (Right Effort)
๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness)
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตชอบ (Right Concentration)^๒

การปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ต้องดำเนินไปตามขั้นตอน ส่วนบุคคลที่จะบรรลุนิพพานได้คือพระอรหันต์ ขั้นตอนสุดท้ายของการที่จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์สำคัญที่มีปัญญาแตกอนที่จะถึงขั้นปัญญานั้นสิ่งสำคัญก่อนหน้านั้นก็คือสัมมาสมาธิ

^๑ หลวงอรรถโยธินปริชา, อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี, หน้า ๑๕๓.

^๒ พระราชวรมณี (ประยูรช ปรยูชโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๕๘.

สมาธิ แปลว่าการตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่มุ่งต่อสิ่งที่กำหนดแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ชนิทสมาธิ สมาธิชั่วขณะ (Momentary concentration) ซึ่งคนสามัญทั่วไปสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ในชีวิตประจำวันให้ไคล่ผลดี

๒. อาอุปจารสมาธิ สมาธิเนียบ ๆ หรือจวนจะแน่วแน่ (Neighbourhood concentration)

๓. อัปปนาสมาธิ สมาธิที่แน่วแน่มั่นคง (Attainment concentration) เป็นสมาธิระดับสูงสุด ภาวะนี้มีภาวนาชั้นต่าง ๆ เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ **ฌาน** ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปแบ่งเป็น ๒ ระดับใหญ่ ๆ และแต่ละระดับก็แบ่งออกไปอีกระดับละ ๔ ฌาน รวมเป็น ๘ อย่างคือ

รูปฌาน ๔ ไค้แก่ปฐมฌาน ทุคิยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน

อรุฌาน ๔ ไค้แก่อาภาวสมาธิวิปริตจิต วิปริตจิตวิปริตจิต อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ^๑

การบำเพ็ญสมาธิดังกล่าว เรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน ซึ่งทำให้เกิดภาวะจิตที่เป็นสมาธิสูงสุดเพียงเท่านั้น ซึ่งยังเป็นเพียงขั้นโลกีย์เท่านั้น เพราะแม้ว่ากิเลสต่าง ๆ จะระงับไปซึ่งเรียกว่าเป็นความหลุดพ้นได้ แต่ก็ยังเป็นความหลุดพ้นเฉพาะเพื่ออยู่ในภาวนานั้น ๆ เท่านั้น แต่จะถอยกลับสู่สภาพเดิมได้ไม่ยั่งยืน ความหลุดพ้นชนิดนี้เรียกว่า โลภียวิโมกข์ (ความหลุดพ้นขั้นโลกีย์) และกุปป์วิโมกข์ (ความหลุดพ้นที่กำเริบคือเปลี่ยนแปลงได้) ส่วนความหลุดพ้นตลอดกาลที่เรียกว่านิพพาน ต้องใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นขั้นที่ต้องใช้ปัญญา เป็นขั้นสูงสุดที่จะบรรลุความหลุดพ้นได้

๒.๓ ข้อเปรียบเทียบทรรคคณะ เรื่องการคิดของและความหลุดพ้นของปรัชญาเซนและพุทธปรัชญา

จากทรรคคณะ เรื่องการคิดของและความหลุดพ้นของปรัชญาเซนและนักปรัชญาร่วมสมัยดังกล่าวแล้ว เราจะเห็นได้ว่าสำหรับครูทั้ง ๕ นั้น แม้จะมีทรรคคณะในเรื่องของจริย-

^๑ พระราชวรมุนี (ประยูทธ ปญฺญโศโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๔๖.

ศาสตร์แตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ทั้ง ๕ ก็ไม่เชื่อในเรื่องของกรรมและการเกิดใหม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงแปล่าประโยชน์ที่จะพูดถึงความหลุดพ้นในเมื่อบุญ - บาปไม่มี การแสวงหาความสุขที่แท้จริงจากสภาพความหลุดพ้นก็ไร้ความหมาย ส่วนพุทธศาสนาและศาสนาเซนนั้นมีหลักคำสอนที่เป็นหัวใจของศาสนาเหมือนกัน คือเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ทั้ง ๒ ศาสนาต่างก็ถือว่าจุดหมายสูงสุดของชีวิตก็คือ การบรรลุโมกษะของศาสนาเซน และการเข้าสู่นิพพานของศาสนาพุทธ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีทรรณะแตกต่างกันไปในรายละเอียดที่อธิบายเรื่องการคิดของและความหลุดพ้นไว้คงจะพอจำแนกได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. เรื่องอิตตาและอนัตตา

ตามทรรณะของเซนนั้นเชื่อในเรื่องของอิตตาหรือความมีตัวตน อิตตาหรือตัวตนของเซนก็คือชีวะนั่นเอง ชีวะเป็นสิ่งที่อยู่จริงแท้ มีความบริสุทธิ์เป็นอนันต์และเป็นนิรันดร์ ต้องมาติดข้องผูกพันอยู่กับชีวะ (คือร่างกาย) ก็ด้วยอำนาจของอนุภาคกรรม ถ้าทำลายอนุภาคกรรมไม่หมดชีวะก็ยังคงติดข้องอยู่ต่อไป เมื่อใดที่ทำลายอนุภาคกรรมเกาหมกแล้วและไม่สร้างกรรมใหม่ขึ้นมาอีก ซึ่งก็จะกลับคืนสู่สถานะบริสุทธิ์ดั้งเดิมอีกครั้ง

ส่วนทรรณะของพุทธศาสนานั้น ถือว่าการเชื่อในเรื่องของอิตตาเป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือความเห็นผิด เพราะตัวตนหรืออิตตาที่เราเข้าใจนั้นเป็นแค่เพียงตัวตนสมมุติ ไม่ได้มีอยู่จริงแท้แน่นอน แท้จริงก็เป็นเพียงที่ประชุมของความรู้สึก ที่เกิดขึ้นเพราะผลของกรรมเท่านั้นเอง

๒. เรื่องกรรม

ในทรรณะของเซนนั้น กรรมไม่ใช่การกระทำแต่เป็นผลของการกระทำ มีลักษณะเป็นอนุภาคเล็กๆ ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ส่วนพุทธศาสนานั้น กรรมคือการกระทำซึ่งแบ่งออกเป็นกายกรรม (การกระทำทางกาย) วจีกรรม (การกระทำทางวาจา) และมโนกรรม (การกระทำทางใจ) กรรมที่ให้ผลมากที่สุดในการทำบาปคือ มโนกรรม แต่สำหรับเซนนั้นการกระทำเรียกว่าทัณฑะ แบ่งออกเป็น กายทัณฑะ วจีทัณฑะ และมโนทัณฑะ และในบรรดากายทัณฑะทั้ง ๓ นี้ การกระทำบาปที่ให้ผลมากที่สุดในที่นี้คือ กายทัณฑะ เหตุที่เซนเชื่อ

ว่ากายทัศนะให้ผลมากที่สุดเพราะว่าในชั้นมโนทัตตะนั้น ชีวะเพียงแต่สูญเสียความต้านทานต่ออนุภาคของกรรม เพราะเริ่มมีกิเลสตัณหาซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการหลั่งไหลของอนุภาคของกรรมเข้าสู่ชิวะชั้น แต่การหลั่งไหลของอนุภาคของกรรมเข้าไปแทรกซึมติดอยู่กับชิวะจะเกิดขึ้นเมื่อชิวะได้กระทำกายทัศนะเท่านั้น

๓. ความหลุดพ้น

ความหลุดพ้นของเซนเรียกว่า โมกษะ เป็นสภาพที่ชิวะได้พ้นจากการเกี่ยวข้องกับวัตถุโดยสิ้นเชิง โดยการกำจัดกรรมเก่าจนหมดสิ้นและไม่ทำกรรมใหม่ขึ้นมาอีก เป็นสภาพที่ชิวะกลับบริสุทธิ์ดังสภาพดั้งเดิมอีกครั้ง ชิวะในสภาพดั้งเดิมนี้เรียกว่า มุกตะชิวะ ซึ่งเป็นชิวะที่บริสุทธิ์ มีความรู้ ศรัทธา อำนาจ และความสุขเป็นอันหนึ่ง และจะไปพำนักอยู่ที่สุทธทิลลาอันเป็นตรงยอดหรือที่สุดของโลกอากาศ และจะคงอยู่ชั่ววันนิรันดร ไม่เสื่อมสลายไป แต่อย่างไรก็ตาม ตามทรรศนะของเซนเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของและความหลุดพ้นดังที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าสภาพดั้งเดิมของชิวะนั้นบริสุทธิ์ แต่ต้องมาหมั่นมองค้ำยอนุภาคของกรรม โดยเซนก็มีใ้กล่าวว่เหตุไ้จึงเป็นเช่นนั้น แต่ไปเน้นที่การขจัดอนุภาคของกรรมให้หมดไป ดังนั้นจึงเป็นไปไ้ว่าชิวะที่อยู่ในสภาพบรรลุมอกษะเหล่านั้นอาจจะกลับมาติดข้องผูกพันอยู่กับชิวะไ้อีก ส่วนความหลุดพ้นของพุทธศาสนานั้น เรียกว่า นิพพาน ซึ่งเป็นสภาพของความดับสนิทแห่งทุกข์ ตามทรรศนะของพุทธศาสนา อริยสัจคือเหตุและผล ส่วนนิพพานคือธรรมที่พ้นไปจากเหตุและผล ถ้าจะเทียบกับการเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง การเดินทางก็คือเหตุ การถึงคือผล แต่สถานที่ที่ถึงนั้นไม่ใช่เหตุ ไม่ใช่ผล นิพพานเป็นอันตัดตาที่ปราศจากตัวตน แต่ก็เป็นสภาพที่มีอยู่จริง เป็นโลกุระพ้นจากโลก จึงไม่สามารถยึดถ้อยคำบัญญัติในทางโลกมาอธิบายสภาพนี้ไ้ ผู้ที่สามารถจะเข้าใจสภาพนี้ไ้ก็ต้องเข้าถึงด้วยตนเอง ดังนั้นสภาพนิพพานจึงเป็นสภาพที่เข้าใจยาก เป็นสภาพที่ดับ และเป็นสภาพของความที่ไม่มีทุกข์โดยสิ้นเชิง

^๑ สู้ชีพ ปุญญาภาพ, หลักพระพุทธานุภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๖๑.

๔. ขอบุญปฏิบัติทางศีลธรรมและการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความหลุดพ้น

ขอบุญปฏิบัติทางศีลธรรมของศาสนาเชนและพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ

คือ ระดับของคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) และระดับของนักบวช

๔.๑ ขอบุญปฏิบัติทางศีลธรรมของศาสนาเชน

๑. ระดับของคฤหัสถ์ ประกอบด้วยพรต ๑๒ ประการ คือ อนุพรต ๕, คุณพรต ๓, และคิกษาพรต ๔

๑.๑ อนุพรต ๕ ประการประกอบด้วย

๑) อหิงสา (Ahimsa) คือการไม่เบียดเบียนคือสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

๒) สัตยะ (Satya) คือการรักษาสัจย์ พูดแต่ความจริงและงดเว้น

จากการพูดเท็จ

๓) อัสเตยะ (Asteya) คือการงดเว้นจากการขโมยหรือการถือเอาสิ่งของของผู้อื่นที่เจ้าของยังมีใ้ยกให้

๔) พรหมจรรย์ (Brahmacarya) ในกรณีของผู้ครองเรือนเน้นที่การมีสามีหรือภรรยาเดียว ทั้งทางกาย วาจา และใจ

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕) อปริกรหะ (Aparigraha) คือความไม่เป็นเจ้าของหรือการไม่ติดข้องในสิ่งทั้งปวง ในกรณีผู้ครองเรือนเน้นที่ความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

๑.๒ ส่วนคุณพรต ๓ และศึกษาพรต ๔ เป็นพรตรองที่ล้วนแล้วแต่รักษา สันนิษฐาน และส่งเสริม ฮุนพรต ๕ ดังกล่าว

๒. ระเบียบของนักบวช ประกอบด้วยมหาพรต ๕ ประการ, คุปติ ๓, สมิติ ๕ และคปะ

๒.๑ มหาพรต ๕ ประการ ก็คือฮุนพรต ๕ แต่มีความเข้มงวดกว่า

๒.๒ คุปติ ๓ ประกอบด้วย

๑) มโนคุปติ

๒) วาक्คุปติ

๓) กายคุปติ

๒.๓ สมิติ ๕ ประกอบด้วย

๑) อีรยาสมิติ

๒) ภาษาสมิติ

๓) เขษณาสมิติ

๔) อาทานนิกเขษณาสมิติ

๕) ปรัทธิฐฎาปะนะสมิติหรืออุตฺตสฺระสะสมิติ

๒.๔ คปะ คือความเข้มงวดทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุดที่สามารถทำลายอนุภาคของกรรมเก่าให้หมดไปโดยเร็ว และสามารถบรรลุโมกษะได้ (รายละเอียดของศีลธรรมทั้ง ๒ ระดับดูได้จากบทที่ ๕)

๔.๒ ขอบปฏิบัติทางศีลธรรมของพุทธศาสนา

๑. ระเบียบของคฤหัสถ์ ประกอบด้วยเบญจศีลและบุญกิริยาวัตร ๑๐ ประการ

๑.๑ เบญจศีล ประกอบด้วย

๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๒) เว้นจากการลักขโมย

๓) เว้นจากการประพฤตินิโคธินกาม

๔) เว้นจากการกล่าวเท็จ

๕) เว้นจากการคัมสุราเมรัย

๑.๒ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

๒. ระดับของนักบวช คือการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งขั้นสุดท้ายก็คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ดังนั้นข้อปฏิบัติทางศีลธรรมของศาสนาเชนและพุทธศาสนาต่างก็จัดเป็น ๒ ระดับ เหมือนกัน นอกจากนั้นอนุพรต ๕ ประการของศาสนาเชนและเบญจศีลของพุทธศาสนาก็มี ลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่การปฏิบัติเพื่อให้ถึงความหลุดพ้นนั้น เชนเน้นในเรื่องของการทรมาน ตนว่า จะสามารถทำลายอนุภาคของกรรมเก่าให้หมดไปในเวลาอันสั้น การจะบรรลุโมกษะ ได้ต้องผ่านการทรมานตนเสียก่อน ส่วนทรรณะของพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับการทรมานตน เพราะการทรมานตนจะก่อให้เกิดความเจ็บปวดแก่ร่างกาย เมื่อกายเป็นทุกข์จิตใจก็ย่อม เศร้าหมอง แต่การที่จะปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานเพื่อที่จะบรรลุนิพพานนั้นย่อมต้องเริ่มที่การทำใจ ให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว จึงจะเกิดปัญญาเห็นทางแห่งความสุขที่แท้จริงได้

^๑ รายละเอียดเกี่ยวกับกิริยาวัตถุ ๑๐ ดูได้จากหัวข้อคุณุศลกรรมของพุทธศาสนา

^๒ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดูได้จากหัวข้อความหลุดพ้นและการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความ หลุดพ้นของพุทธศาสนา